

đu razuma i vjere. Kod ovih teoretičara nauka uzmiče pred kršćanskom pobožnošću. Izopačenu skolastiku na izdisaju odbacuju humanisti, što autor slikovito naziva „skleroza skolastike“. Zbog toga se intelektualci na kraju epohe okreću humanizmu.

Ovo djelo pruža niz činjenica o društvenom položaju i ulozi srednjovjekovnih intelektualaca, te njihov odnos prema osta-

lim društvenim slojevima na evropskom Zapadu. U knjizi *Intelektualci u srednjem vijeku* Jacques Le Goff obrađuje značajan broj kontroverznih tema vremena o kojem piše. Mnoge od tema koje autor obrađuje nisu ni do naših dana izgubile na aktuelnosti, što knjizi daje dodatnu vrijednost ■

Adis Zilić

Behija Zlatar, *Gazi Husrev-beg*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXXII, 2010, 236 str.

Orijentalni institut u Sarajevu je 2010. godine naučnoj i široj javnosti, u okviru trideset i drugog posebnog izdanja, objavio knjigu pod naslovom *Gazi Husrev-beg* autorice dr. Behije Zlatar, direktorice spomenute ustanove.

Ličnost Gazi Husrev-bega, bosanskog namjesnika, vojskovođe i velikog vakifa iz prve polovine 16. stoljeća, bila je predmetom istraživanja bosanskohercegovačke historiografije tokom dvadesetog stoljeća, posebno njegove prve polovine. U okviru tih istraživanja neki autori su pokušali sačiniti određene sinteze života i djela *Gazije*. Među njima treba spomenuti ime na Safveta-bega Bašagića (Mirza Safvet), Ćire Truhelke, Mehmeda Spahe i Hamdije Kreševljakovića. Sličnom pokušaju, punih osamdeset godina od posljednjeg, pridružuje se i dr. Behija Zlatar riječima: „Ovaj rad je pokušaj da se na osnovu postojeće literature i bogate arhivske historijske građe napiše biografija Gazi Husrev-bega, ličnosti koja je svojim djelima obilježila vrijeme u kojem je živjela.“ (str. 8).

Knjiga sadrži Uvod (7-11) i šest glavnih poglavlja: Gazi Husrev-beg (Od Sereza do

Sarajeva) (11-67), Gazi Husrev-begov vakuf (67-119), Gazi Husrev-begov kompleks građevina (119-137), Hasovi Gazi Husrev-bega (137-147), Gazi Husrev-begov dvor i svita (147-161) i Sarajevo u vrijeme Gazi Husrev-bega (161-195). Od navedenih, drugo, treće i četvrto poglavlje sadrže i dodatna potpoglavlja. Na kraju su dati rezime (na bosanskom i engleskom), izvori i literatura, te indeks geografskih naziva i ličnih imena. Uz to, stranice knjige su dodatno obogaćene sa nekoliko faksimila korištene arhivske građe te fotografijama pojedinih vakufskih objekata, na čemu je trud vrijedan spomena uložila tehnička služba ovog izdanja. Knjiga je napisana na ukupno 236 stranica teksta.

U prvom poglavlju, između ostalog, čitamo o porijeklu i karijeri Gazi Husrev-bega, o njegovom namjesništvu u Bosni, zatim o vojnim pohodima i ulozi Gazi Husrev-bega u njima, o diplomatsko-političkim odnosima sa „suprotnim stranama“ te o zanimljivostima iz svakodnevnog života o kojima izvori, inače, najčešće šute kada je riječ o ranijim historijskim razdobljima kakvo je i 16. stoljeće. Autorica dr. Zlatar je,

vjerovatno, stavila tačku na pitanje godine prvog namjesništva Gazi Husrev-bega u Bosni, kao i na pitanje mjesta i datuma smrti ovog bosanskog valije.

U drugom poglavlju autorica dr. Zlatar veoma pregledno i dostupnim historijskim izvorima utemeljeno iznosi svu raskoš i veličinu Gazi Husrev-begova vakufa, koji se nalazio na šest područja Osmanskog carstva i to: u Serezu u Paša sandžaku (Grčka), zatim u Sarajevu, Tešnju, Jajcu, Ostrovici (Dalmacija-Hrvatska), i u Požegi (Hrvatska) (str. 67). O kakvom se vakufu radi možda najbolje ilustruju riječi jednog fermana upućenog u Sarajevo u drugoj polovini 16. stoljeća u kojem se navodi da "to nije vakuf kao ostali vakufi." (str. 67). Na kraju ovog dijela knjige čitamo o službenicima u Gazi Husrev-begovom vakufu, te o vakufu njegove žene Šahdidar.

Gazi Husrev-begovom kompleksu građevina poklonjeno je treće poglavlje knjige. U njemu se čitalac može upoznati sa kratkim, ali sadržajnim podacima o glavnim vakufskim objektima koje je *Gazija* dao sagraditi ili ostavio novac za njihovu gradnju u Sarajevu i van njega. Riječ je o džamiji, medresi, mesdžidu, mektebu, biblioteci, hanikahu, bezistanu, tašlihanu, imaretu, musafirhani, hamamu, sahat-kuli, muvekithani, hanovima, vodovodu, dućanima, bolnici, karavan-saraju i velikom mostu. Nakon toga, u četvrtom poglavlju autorica dr. Zlatar, prvenstveno na osnovu podataka iz osmanskih katastarskih popisa – deftera, iznosi podatke o hasovima Gazi Husrev-bega. U tom smislu iznosi sljedeći zaključak: "Činjenica da je Gazi Husrev-begov has iznosio preko 800.000 akči pokazuje da su njegovi prihodi bili u rangu beglerbega... Ako se zna da je u XVI stoljeću prosječan prihod spahije sa timarom iznosio 3.000 akči, onda se može vidjeti kako su

Gazi Husrev-begovi prihodi bili ogromni." (str. 145-146).

U petom poglavlju, uprkos nedostatku izvora, autorica dr. Zlatar je vješto rekonstruisala sliku Gazi Husrev-begovog dvora i njegove svite tragajući za osnovnim osobenostima ceremonijala, susreta i odijevanja koje su bile trend među bosanskom elitom 16. stoljeća. Osim toga, autorica je pokušala identificirati najbliže saradnike i pratnju Gazi Husrev-bega.

U posljednjem, šestom, poglavlju knjige čitamo o doprinosu Gazi Husrev-bega izgradnji Sarajeva. Predstavljen je historijat pedeset sarajevskih mahala koje su postojale u trenutku *Gazijine* smrti. Nameće se zaključak da su, za razliku od bosanskih vladara iz 16. stoljeća, evidentnih graditelja, neki od kasnijih bosanskih vladara do najnovijeg doba najprije rušili da bi potom pristupili izgradnji. Osim toga, prikaz mahala je takav da današnji posjetilac (ali i žitelj) Sarajeva, čitajući podatke iz ove knjige, može zamisliti ovaj grad sasvim drukčijim od onog kakvim ga danas vidi. Autorica dr. Zlatar je zaključila da je "krajem XV i početkom XVI stoljeća Sarajevo imalo samo tri muslimanske mahale, Džemat kršćana i Džemat Dubrovčana, a u vrijeme Gazi Husrev-bega bilo je formirano preko pedeset mahala. Krajem XVI stoljeća grad je imao 91 muslimansku mahalalu, dvije kršćanske i Džemat Jevreja." (str. 196). Osim toga, data je i kraća slika sarajevske čaršije, koja je doživjela "kulminaciju u svome razvoju sredinom XVI stoljeća, upravo u vrijeme kada je Gazi Husrev-beg završio izgradnju svojih zadužbina." (str. 192).

S obzirom na korišćenu brojnu arhivsku građu različite provenijencije te iscrpno pregledanu postojeću literaturu, knjiga koja je pred nama nudi jedan sveobuhvatan, za historičara nužan pregled života i

djela ličnosti Gazi Husrev-bega, ali i vremena u kojem je on živio i djelovao. Ta činjenica igra značajnu ulogu u prevazilaženju bilo kakve vrste jednostranog promatranja bosanske historijske scene 16. stoljeća i ličnosti koje su je predstavljale, te shodno tome i odbacivanju nauci nepotrebne, ali realno postojeće glorifikacije, s jedne, i demonizacije s druge strane. Tome u prilog idu npr. navedene historijske činjenice o značajnim vojnim uspjesima i širenju teritorije Osmanske države prema zapadu sve do rijeke Zrmanje i na sjeverozapadu do Banje Luke za vrijeme *Gazijinog* namjesništva u Bosni, ali, s druge strane, i činjenice o vojnim porazima Gazi Husrev-bega pod Klisom 1522, 1524, 1531. i 1532. godine, pod Zrinom 1540. godine i pod Jajcem 1525. godine, koji je bio i razlogom za njegovu smjenu s položaja bosanskog sandžak-bega. (str. 34).

Da je riječ o knjizi koja je oslobođena spomenutih devijacija u nauci, potvrđuje i primjer vakufa i vakufskih odnosa koji su dati u strogoj historijskoj realnosti. Tako će

se, recimo, današnji stanovnici Sarajeva, ali ne samo oni, koji Gazi Husrev-begov vakuf percipiraju u užem dijelu Bašćaršije iznenaditi činjenicom da je spomenuti vakuf imao posjede, između ostalog, i u Lukavici, Butilama, Ljubini kod Semizovca i Crnoj Rijeci (svi kod Sarajeva). S druge strane, neki drugi će, možda, zastati pred činjenicom da je samo tri decenije nakon smrti *Gazije* iz Istanbula stigao ferman sarajevskom muftiji i kadiji (1573) o stanju u vakufu u kojem se kaže da su "vakufi džamije i imareta umrlog Husrev-bega u Sarajevu do kraja poremećeni." (str. 101).

Knjiga dr. Behije Zlatar vrijedno je djelo koje će osvježiti bosanskohercegovačku osmanistiku, dati doprinos izučavanju bosanskih historijskih ličnosti iz 16. stoljeća, ali i koristiti široj čitalačkoj publici u stjecanju jasnije slike o ličnosti Gazi Husrev-bega, zatim historiji Bosne 16. stoljeća i na koncu o historijskom razdoblju grada Sarajeva koje je, od iste autorice, nazvano *Zlatnim dobom* ■

Sedad Bešlija

Недељко Радосављевић, *Шест портрета православних митрополита 1766-1891*. Београд: Историјски институт, Посебна издања, књ. 57, 2009, 155 стр.

Ideja za rad na pisanju knjige *Šest portreta pravoslavnih mitropolita 1766-1891*, kako autor ističe, podstaknuta je djelom Dimitrija Obolenskog *Šest vizantijskih portreta*, u kojoj su date biografije značajnih ličnosti iz srednjovjekovnog perioda slavenskih naroda na koje su *...процесом христјанизације и културолошким утицајима, пресудно утицали православно хришћанство и*

Византијско царство. Ličnosti koje je prikazao Obolenski utjecale su na krštenje Slavena i učvršćivanje hrišćanstva među njima, ali i na stvaranje njihovog književnog jezika. Na drugoj strani, ličnosti koje su u fokusu interesa Radosavljevića su hronološki udaljene, ali djeluju u jednom izuzetno turbulentnom vremenu punom preokreta, buđenja nacionalnih pokreta, slabljenja moći Osmanskog carstva te uki-